

Ю. А. Шлемен

Вобраз Прагі зборніку Яраслава Сэйферта «Быць паэтам»

Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт, г. Мінск;

yulenska.shlemen@mail.ru;

наук. кір. – А. У. Вострыкава, канд. філал. навук, дац.

У артыкуле разглядаецца вобраз Прагі ў апошнім паэтычным зборніку «Быць паэтам» чэшскага лаўрэата Нобелеўскай прэміі Я. Сэйферта. Лірычны зборнік быў высока ацэнены літаратуразнаўцамі за тэматычную разнастайнасць і яскравасць у адлюстраванні кожнага вобразу, да якога, у тым ліку, належыць прааналізаваны вобраз. Мэтай навуковага даследавання з’яўляецца аналіз уплыву вобразу Прагі на творчую дзейнасць аўтара, а таксама значнасць дадзенага вобразу, які ўваходзіць у тэматычную трыяду лірычнага зборніка. У артыкуле вылучаныя мастацкія сродкі, выкарыстаныя аўтарам для адлюстравання вобразу Прагі. У артыкуле прыведзеныя погляды даследчыкаў творчасці чэшскага паэта, якія дазваляюць больш грунтоўна раскрыць тэматычную асаблівасць прааналізаванага зборніка, а таксама падаюцца ўспаміны самога пісьменніка.

Ключавыя словы: вобраз Прагі; зборнік «Быць паэтам»; творчасць Яраслава Сэйферта; пражскі цыкл.

Паэтычны зборнік «Быць паэтам» з’яўляецца апошняй кнігай вершаў Я. Сэйферта. «З новай – апошняй – сілай любоў да жыцця і мастацтва прагучала ў кнізе „Быць паэтам“ (1983), якая аказалася ў творчасці Сэйферта выніковай і – завяршальнай», – сцвярджае С. Шэрлаімава [1, с. 23]. Паэзія становіцца сродкам для выказвання ўсіх пачуццяў, якія пераплятаюцца ў зборніку паэта. З. Кожмін назваў гэты зборнік «кнігай вялікага вызвалення, якое аднак не з’яўляецца супакаеннем» [2, с. 142].

Вершы напоўненыя ўспамінамі пра прыгажосць у розных формах, якая суправаджала Сэйферта на ўсім яго жыццёвым шляху. Да яе належыць вобраз любімай Прагі, да якога паэт звяртаўся на працягу ўсёй сваёй творчасці. Яна Сэйфертава адзначала наступнае: «Нягледзячы на тое, што яго маладосць прайшла ў бабулі і дзядулі ў Кралупах, ён быў паэтам Прагі, якую паспраўднаму любіў» [3]. Ф. Цынгер выказваўся наступным чынам: «З 1921 года, калі выйшаў яго першы зборнік, да 1983-га, калі была выдадзена апошняя паэтычная кніга „Быць паэтам“, ён узбагачаў чэшскую і еўрапейскую культуру XX стагоддзя» [4].

Сродкаў стылізацыі, якія б падкрэслівалі паэтыку, Я. Сэйфэрт не выкарыстоўвае. Ужыванне харэя і ямбу, а таксама вольнага верша дазваляе засяродзіцца на вялікай колькасці месцаў, аднак пры гэтым няма занадта складаных метафар, што паказвае самі вобразы, у тым ліку вобраз Прагі, у сціплай і зразумелай для чытача прыгажосці.

Пражскі цыкл зборніка «Быць паэтам» уключае ў сябе вершы, якія адлюстроўваюць розныя месцы Прагі і якія сам паэт добра ведае. Дзякуючы пражскім лакацыям, прыходзяць розныя ўспаміны, што прымушаюць паэта падзяліцца сваімі пачуццямі. Замілаванасць да любімага горада ён апісвае ў вершы «Галавакружэнне вясны» (*Závrat jara*): «Prahu jsem celý život miloval, / jako ji milovali / všichni naši básníci». («Прагу я ўсё жыццё любіў, / як яе любілі / ўсе нашы паэты») [5, с. 95].

У вершы «Галавакружэнне вясны» (*Závrat jara*) лірычны герой прызнаецца ў любові да свайго роднага горада і апісвае яго незвычайнае характэрнае, што падкрэсліваецца з дапамогай эпітэтаў «цёмнымі кутамі» («*těmnými kouty*»), «шаўковую цемру» («*hedvábnou tmu*»), «прывабных начэй» («*vábivých nocí*»), «салодкім язінам» («*sladkým jasmínem*»). Любоў да Прагі з'явілася ў паэта з дзяцінства: «З няроўных, крутых вуліц Жыжжава я глядзеў на Прагу. З рогу вуліц у Шкленаршкі былі добра бачныя ўдалечыні Градчаны. Магчыма, таму быў зачараваны, калі я з таго свету малых крамак, карчомак і шынкоў у абшарпаных дамах увайшоў у старую прыгажосць гістарычных камянёў і паклаў лоб на холад сватавіцкіх агатаў» [6, с. 73].

Пачаткам верша «Прага ў сне» (*Praha ve snu*) становіцца ўспамін пра даўняе вяртанне з Парыжа ў Прагу. З дапамогай персаніфікаванай метафары Прага і яе наваколле падаюцца чароўнымі для паэта: «Прага мне ўсміхалася» («*Praha se na mě usmála*»), «выдумала яе вада» («*vymyslela si jí voda*»), «ускружыла мне галаву старая плаціна» («*zamotal mi hlavu starý jez*») [5, с. 97]. Праз трывожны сон мы бачым, наколькі пісьменніку перашкаджае сучасная архітэктура і забудова Прагі, якая паглынае гэты горад: «*vymřtíuje se mi náhle město, / smutné a ponuré, / obklíčené čelistmi sídlišť. / Jsou plná zubů / a mezi nimi trčí výhružně tesáky / výškových staveb*» («ўспамінаецца мне раптоўна горад, сумны і пануры, / акружаны сківіцамі мікрараёнаў. / Яны поўныя зубоў, / і паміж імі тырчаць пагрозліва клыкі / вышынных пабудоў») [5, с. 99]. Дадзенае апісанне дазваляе зразумець, наколькі аўтар не пагаджаецца са зменамі ў выглядзе горада, што гіпербалізуецца і даводзіцца да апакаліптычнага характару з дапамогай эпітэтаў: «*že na hladině řeky plovou leklé ryby / a voda je černá / jako v hodině posledního soudu*» («што на паверхні ракі

плаваюць нежывыя рыбы, / і вада чорная, / як падчас апошняга суда») [5, с. 100].

Верш на «На Новатным мастку» (*Na Novotného lávce*) пачынаецца з апісання пачуцця страху і сумнай няпэўнасці: «Děsím se bezmoci / a mám strach z loučení» («Я пужаюся бездапаможнасці / і маю страх ад развітання») [5, с. 101]. Нягледзячы на зварот да іншай тэмы, Сэйферт і ў гэтым вершы апявае вобраз Прагі, дзе лірычны герой знаходзіць свой спакой, але разам з тым нанава прабуджаны сум. З дапамогай аксюмарана «hlám očima» («глытаю вачыма») і ўстойлівага выразу «oči odtrhnout» («вочы адарваць») [5, с. 102] аўтар здолеў з усёй глыбінёй перадаць асалоду ад вобразу Прагі. Эпітэты, выкарыстаныя Сэйфертам, раскрываюць усю прыгажосць прыроды горада: «a myslím na její zahrady. / Jsou vznešené / a bývaly ještě krásnější» («і думаю пра яе сады. / Яны ўзвышаныя / і бывалі яшчэ прыгажэйшымі») [5, с. 102].

Верш «Від з Карлавага маста» (*Pohled z Karlového mostu*) адрозніваецца тым, што аўтар наўмысна ўжывае расцягнуты хранатоп і пераносіць дзеянне на пэўны час у Маравію, спрабуючы перадаць непаўторнасць гэтага моманту з дапамогай эпітэта «v roudním chrámě» («у цікавым храме») і персаніфікацыі «píseň, která mi nedovolila odejít» («песня, якая не дазволіла мне сысці») [5, с. 103]. Аднак набожнасць у храме і незвычайнасць марыянскай песні не дазваляе лірычнаму герою забыцца на сваю родную Прагу, па якой ён сумуе.

Незвычайная прыгажосць Прагі, апісаная з дапамогай шматлікіх эпітэтаў, дадае паэту натхнення для творчасці, пра што ён піша, параўноўваючы сябе з маўклівай птушкай ківі: «Nebýt toho hlasu, mlčel bych / jako pták, / kterému říkají kivi» («Не быць таму голасу, маўчаў бы / як птушка, / якую называюць ківі») [5, с. 104]. Сэйферт падкрэслівае, што і пражскія вежы валодаюць пэўнай незвычайнасцю, бо «ахутаныя зноў вянком з прамення / і з руж» («obetkány zas věnci z paprsků / a z růží»), аднак разам з тым прысутнічае параўнанне іх з «салодкім падманам, / з якога сатканае і каханне» («sladkým šalením, / z kterého je utkána i láska») [5, с. 104].

Прага ўяўляецца ў яе змрочнасці і пяшчотнай прыгажосці, але прыгоды кахання, звязаныя з горадам, засталіся толькі ўспамінамі, якія «засыпаныя лёгкім попелам, / калі згарэў час» («jsou zasypány lehkým popelem / když shořel čas») [5, с. 104]. З дапамогай антытэзы аўтар яскрава малюе вобраз ранейшай Прагі, якая мела пэўную таямнічасць на сваіх вуліцах, і сённяшняга горада, што пужае толькі сваім развіццём: «Několik kroků od

Králóvské cesty / byl temný kout, / kde se večer chodcům zjevovaly / rozcuchané nevěstky. / Dnes tam ticho. / Jen tam ještě straší / na hřebnu střech / televizní antény» («За некалькі крокаў ад Кралаўскай дарогі / быў цёмны кут, / дзе ўвечары мінакам паказваліся / растрапаныя прастытуткі. / Сёння там ціха. / Толькі там яшчэ пужаюць / на грэбені дахаў / тэлевізійныя антэны») [5, с. 105].

Да думак пра мараўскі храм лірычны герой вяртаецца, калі праходзіць па Карлавым мосце, аднак менавіта мост выклікае ў ім больш яркія пачуцці радасці і хвалявання: «Jaké je to štěstí / jít po tomto mostě!» («Якое гэта шчасце / ісці па гэтым мосце!») [5, с. 105]. Для яго вера прысутнічае і ў храме, і на старым мосце, паколькі якраз гатычныя пабудовы Прагі ствараюць утульнасць дома.

Такім чынам, вобраз Прагі займае істотнае месца ў апошнім і выніковым зборніку «Быць паэтам». Яраслаў Сэйферт у сваіх вершах для больш яскравага адлюстравання дадзенага вобразу выкарыстоўвае персаніфікацыі, параўнанні і метафары, што дазваляе перадаць замілаванасць і пашану да гэтага горада. Варта адзначыць, што апісанне Прагі вельмі эмацыянальнае, даволі канкрэтнае і ўвасобленае ў пэўных мясцінах горада. Так, напрыклад, у назвах апяваюцца дакладныя вуліцы і раёны: Градчаны, Карлаў мост і ўвесь гістарычны цэнтр чэшскай сталіцы. У зборніку прысутнічае пэўнае супрацьпастаўленне рабочага Жыжкава і манументальнай, велічнай архітэктуры Прагі, а таксама прасочваецца відавочны пафас супрацьстаяння сучасных змен і гістарычнага вобліку горада. Рэчаіснасць Сэйферта напоўнена Прагай, якую ён ніколі не пакідаў. З вобразам Прагі пісьменнік сустракаецца найве і ў сне. Дадзены вобраз лёгка візуалізуецца ў свядомасці чытача.

Таксама неабходна зазначыць, што ў пражскім цыкле зборніка паэт аддае даніну павагі Празе і паэзіі, а таксама жанчынам. Нягледзячы на тое, што часам зборнік прасякнуты змрочнымі матывамі, звязанымі з развітаннем з жыццём, паэт пастаянна спрабуе аднаўляць спакойныя ўспаміны, якія маюць сувязь з найважнейшай тэматычнай трыядай у яго творчасці – тэмы кахання, паэзіі і любові да Прагі.

Бібліяграфічныя спасылкі

1. *Сейферт Я.* Прощание с весной: Избранная лирика. / Пер. с чешск.; составл. и предисл. С. Шерлаимовой. М. : Радуга, 1987. С. 3–24.
2. *Kožmín Z., Trávníček J.* Na tvrdém loži z psího vína. Brno : Jota, 1998. S. 318.
3. *Калинина О.* «Он был поэтом Праги» URL: <https://ruski.radio.cz/byl-poetom-pragi-8036622> (дата звароту: 03.04.2021).

4. *Айзнервум К.* Ярослав Сейферт: «Поэзия – лучшее в жизни, кроме любви». URL: <https://ruski.radio.cz/cheshskie-knigi-kotorye-vy-dolzny-znat-8509771/14> (дата звароту: 03.04.2021).
5. *Seifert J.* Býti básníkem. Praha : Československý spisovatel, 1984. S. 112.
6. *Seifert J.* Všecky krásy světa. Plzeň : Typografie Oldřich Hlavsa, 1982.